

Stichting Monumentenhuis Brabant

Jaarrapport 2013

Inhoudsopgave

1. Inleiding

2. Stichting Monumentenhuis Brabant

2.1 Taakstelling

2.1.1 Opdrachtstelling provincie Noord-Brabant aan St. Monumentenhuis Brabant

2.1.2 Aanpassing Activiteitenplan 2013

2.2 Organisatie

3. Steunpunttaken

3.1 Ontwikkelingen

3.2 Producten en diensten

3.2.1 *Eerstelijns ondersteuning gemeenten*

a) Helpdesk voor gemeenten

b) Spreekuur voor gemeenten/consult op locatie

3.2.2 *Professionalisering gemeenten*

c) Website

d) Nieuwsbrieven en digitale specials

e) Scholingsbijeenkomsten en cursussen voor gemeenteambtenaren

3.2.3 *Activering gemeentelijk monumentenbeleid*

f) Activering gemeenten m.b.t. gebiedsgerichte monumentenzorg en herbestemming

3.2.4 *Platform van afstemming en overleg*

g) Planoverleg

3.2.5 *Onderzoek uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg*

4. Bereik dienstverlening

5. Betekenis en effect activiteiten Monumentenhuis Brabant

6. Ureninzet 2013

7. Reserves Monumentenhuis

7.1 Egalisatiereserve

7.2 Bestemmingsreserve "Onderzoek uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg"

1. Inleiding

Stichting Monumentenhuis Brabant heeft in samenspraak met de provincie Noord-Brabant een meerjarenplan voor de periode 2012-2015 opgesteld. Daarin wordt een link gelegd met de 'Agenda van Brabant' en de 'Kaderstellende notitie monumenten 2011' van de provincie Noord-Brabant, als ook met rijksbeleid inzake MoMo (Modernisering Monumentenzorg) en de beleidsvisie 'Kiezen voor karakter. Visie erfgoed en ruimte'. Het voornoemde meerjaren werkplan is door de provincie geaccordeerd bij schrijven van 6 december 2011.

Naast de ondersteuning van en advisering aan Brabantse gemeenten zijn de belangrijkste speerpunten van Stichting Monumentenhuis Brabant voor de periode 2012-2015:

- het activeren van gemeenten met betrekking tot gebiedsgerichte monumentenzorg;
- het bevorderen van herbestemming van monumentale objecten en complexen.

In het voorjaar van 2013 is verschenen het rapport "*Erfgoed in goede handen? Focus op de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor rijksmonumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en archeologie.*" De Erfgoedinspectie geeft in dit rapport de stand van zaken weer met betrekking tot de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg. De bevindingen van de Erfgoedinspectie zijn gebaseerd op diepgaande inspecties bij 43 gemeenten, bevragingen van 155 gemeenten en de Monitor Erfgoedinspectie van alle gemeenten (100% respons).

De Erfgoedinspectie constateert een positief effect van haar inspectiewerkzaamheden, met name dat gemeenten de processen binnen het gebouwde erfgoed effectiever zijn gaan uitvoeren. Tegelijkertijd meldt de Erfgoedinspectie dat haar de laatste tijd steeds meer geluiden ter ore komen over bezuinigingen bij gemeenten die ook de gemeentelijke monumentenzorg treffen. Dit doet vermoeden dat de positieve tendens niet blijvend is, aldus de Erfgoedinspectie. Het Monumentenhuis kan deze veronderstelling helemaal bevestigen. In hoofdstuk 4 wordt hier nader op ingegaan.

De Erfgoedinspectie noemt verder een aantal belangrijke zwakke plekken binnen de gemeentelijke monumentenzorg voor het gebouwde erfgoed (pag. 6 onderzoeksrapport):

- onvoldoende inhoudelijke kennis, bij zowel de gemeenten zelf (soms ook bij grote monumentengemeenten met meer dan 200 rijksmonumenten) als bij de monumentencommissies;
- gebrek aan bouwhistorisch onderzoek bij aanvragen voor een omgevingsvergunning voor wijziging van een beschermd monument, en gebrek aan cultuurhistorisch onderzoek voorafgaand aan bouwplannen in afwijking van de kaders van een bestemmingsplan voor een beschermd gezicht;
- onvoldoende borging van de cultuurhistorische waarden van de beschermde gezichten, vanwege een te ruime mogelijkheid tot binnenplanse vrijstellingen in de bestemmingsplannen. Bij buitenplanse vrijstellingen wordt vaak geen rekening gehouden met de cultuurhistorische waarden van het beschermde stads- of dorpsgezicht.
- te weinig en onvoldoende deskundig toezicht op omgevingsvergunningen voor wijziging van een beschermd monument, en te weinig structureel toezicht op bestaande voorraad aan beschermde monumenten in de gemeente;
- te weinig toepassing van sancties bij handhaving;

Veilig kan worden aangenomen dat, waar het al schort bij rijksbeschermden objecten en structuren, het bij gemeentelijke monumenten en overige cultuurhistorisch waardevolle elementen eerder slechter dan beter zal zijn.

Naar aanleiding van de onderzoeksbevindingen doet de Erfgoedinspectie de aanbeveling aan de provincies: ***Versterk en optimaliseer de provinciale Steunpunten monumentenzorg, zodat zij vooral door kleinere gemeenten meer en beter kunnen worden benut voor het verkrijgen van kennis.***

Verder doet de Erfgoedinspectie ook een aantal aanbevelingen aan de provinciale steunpunten:

- Faciliteer proactief kleinere gemeenten, zodat zij voldoende gebruik kunnen maken van de benodigde kennis, nu de contacten met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) niet meer vanzelfsprekend zijn na het wijzigen van de adviesplicht.
- Draag zorg voor meer bekendheid bij gemeenten van de mogelijkheid om cultuurhistorisch onderzoek als indieningsvereisten te hanteren bij een aanvraag voor een omgevingsvergunning.
- Stimuleer dat gemeenten bij omgevingsvergunningen voor afwijking van het bestemmingsplan (voormalig artikel 19 vrijstellingen en projectbesluiten) cultuurhistorisch onderzoek verrichten.
- Stimuleer dat gemeenten meer gebruik maken van het ruimtelijk planoverleg bij de provinciale Steunpunten monumentenzorg.

Drs. Harrie Maas,
directeur

2. Stichting Monumentenhuis Brabant

2.1 Taakstelling

Stichting Monumentenhuis Brabant is het Brabantse steunpunt voor monumentenzorg en archeologie. De stichting, die in 1999 op initiatief van de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de provincie Noord-Brabant, is opgericht, heeft als hoofddoelstellingen:

- 1) *het ondersteunen van de Noord-Brabantse gemeenten bij de decentrale uitvoering van de gebouwde en archeologische monumentenzorg;*
- 2) *het bieden van een platform, waarop de verschillende bij de monumentenzorg in brede zin betrokken partijen in Noord-Brabant informatie uitwisselen, de krachten bundelen en samenwerken.*

Stichting Monumentenhuis Brabant maakt deel uit van het landelijke steunpuntennetwerk voor de monumentenzorg en archeologie. Tussen de minister van OCW en het Interprovinciaal Overleg (IPO, optredend namens de twaalf provincies) zijn bestuurlijke afspraken gemaakt over de basistaken van de steunpunten. In december 2012 zijn die afspraken opnieuw bekrachtigd. Overeengekomen is dat:

- *Ieder provinciebestuur zorgdraagt voor de bekostiging van een provinciale steunfunctie monumentenzorg en archeologie;*
- *De provinciale steunfunctie een instrument is van het erfgoedbeleid en de volgende basistaken heeft:*
 - *een aanspreekpunt bieden voor ondersteuning van gemeenten;*
 - *een platform bieden voor afstemming van partijen in de regio;*
 - *deskundigheidsbevordering van gemeenten op het gebied van wet- en regelgeving monumentenzorg en archeologie en uitvoeringspraktijk.*

Deze bestuurlijke afspraken over de provinciale steunfunctie gelden voor de periode van 1 januari 2013 tot opzegging door één van de partijen. In 2015 evalueren de partijen de gemaakte bestuurlijke afspraken.

2.1.1 Opdrachtstelling provincie aan St. Monumentenhuis Brabant

Voor 2013 heeft de provincie Noord-Brabant aan Stichting Monumentenhuis Brabant gevraagd invulling te geven aan: *"het ondersteunen en professionaliseren van de Brabantse gemeenten teneinde de kwaliteit en de effectiviteit van de monumentenzorg te verbeteren"*, onder meer door

- *het bieden van een loket voor ondersteuning aan gemeenten;*
- *het bieden van een platform ter bevordering van de afstemming tussen de betrokken overheden en andere partijen;*
- *het bevorderen van kennis en deskundigheid bij gemeenten op het gebied van wet- en regelgeving op het gebied van archeologie, cultuurlandschap en monumenten en de inhoudelijke praktijk daarvan."*

Het "Activiteitenplan 2013", inclusief de subsidieaanvraag, werd op 5 november 2012 door Stichting Monumentenhuis Brabant ingediend. Kort hierna vond er bestuurlijk overleg plaats tussen rijk en provincies over de provinciale steunfunctie monumentenzorg en archeologie, waar Stichting Monumentenhuis Brabant deel van uitmaakt. Dit leidde tot een bestuurlijke afspraak d.d. 8 november 2012, waarin werd overeengekomen de jaarlijkse bijdrage van het rijk voor het steunpunt, welke bijdrage wordt verrekend via het provinciefonds, te verhogen met € 15.266,- per provincie.

Door de provincie Noord-Brabant werd de subsidie vervolgens verhoogd naar € 173.793,-. In haar schrijven van 5 december 2012, waarin werd verklaard dat de provincie instemt met het activiteitenplan voor 2013, werd de subsidieverhoging aangekondigd. Hieraan werd de voorwaarde gekoppeld dat vóór 1 mei 2013 een wijziging van het werkplan en van de begroting 2013 zou worden ingediend. Hieraan werd gehoor gegeven.

2.1.2 Aanpassing Activiteitenplan 2013

In samenspraak met de provincie werd een voorstel uitgewerkt voor onderzoek naar en activering van de uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg. Hieraan lag het volgende ten grondslag.

In verschillende onderzoeksrapporten van de Erfgoedinspectie, het ministerie van OCW en andere instanties zijn kritische kanttekeningen gemaakt en aanbevelingen gedaan over het functioneren en de gewenste kwaliteit van gemeentelijke monumentencommissies. Ook over de gemeentelijke uitvoeringspraktijk bestaan de nodige zorgen: zijn de gemeenten MoMo-proof? is de ambtelijke capaciteit op adequaat niveau, zowel wat betreft het aantal beschikbare fte als de vereiste kennis, om de toegenomen taken en verantwoordelijkheden aan te kunnen? Deze en andere geluiden worden al jaren gehoord.

Ten gevolge van de decentralisatie van taken en verantwoordelijkheden naar de gemeentelijke overheden, in combinatie met de noodzaak om bezuinigingen te realiseren, bestond/bestaat de verwachting dat de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg nog meer onder druk is gekomen.

Omdat het beeld rond de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg incompleet is, werd nader onderzoek nodig geacht. Doel van het onderzoek is niet om gemeenten te kapittelen, maar om naar aanleiding van de onderzoeksresultaten gemeenten te activeren en samen op zoek te gaan naar mogelijkheden en kansen om de kwaliteit van de integrale monumentenzorg te verbeteren.

Het inventariserend onderzoek onder alle Brabantse gemeenten naar het functioneren van de uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg was voorzien voor 2013 met een totale ureninzet van 195 uur. Het vervolg van de activiteiten i.c. het activeren van de gemeenten was gepland voor 2014.

Op 1 juli 2013 verklaarde de provincie zich akkoord met de aanpassing van het Activiteitenplan 2013.

In het najaar van 2013 bleek dat er wel heel veel instanties (Nationaal restauratiefonds, Bond Heemschut, ministerie van OCW) voornemens waren een onderzoek te houden onder monumentambtenaren over de gang van zaken binnen de gemeentelijke monumentenzorg. Omdat voorkomen moet worden dat er een “onderzoekdruk” gaat ontstaan, met als effect dat de respons van monumentambtenaren achterblijft, is in goed overleg met de provincie besloten om het al in gang gezette onderzoek naar de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg niet verder door te zetten.

Bij schrijven van 29 oktober 2013 werd aan de provincie voorgesteld de al opgestelde concept-enquête als input te gebruiken voor het in 2014 uit te voeren tevredenheids- en wensenonderzoek. Wat betreft de niet benutte gelden voor het project “Uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg” zal een deel (€ 9.648,-) worden ingezet voor het tevredenheids- en wensenonderzoek en het opstellen van een nieuw meerjarenplan voor de periode 2016-2019. Daartoe wordt een bestemmingsreserve gevormd. Een ander, klein deel

van de onbenutte gelden (om en nabij € 2000,-) wordt gebruikt voor het verhogen van de egalisereserve via toevoeging van het resultaat over 2013.
Op 23 januari 2014 werd van de provincie bericht ontvangen dat zij hiermee instemde.

2.2 Organisatie

Stichting Monumentenhuis Brabant heeft geen personeel in dienst. Voor de uitvoering van haar taken worden werknemers ingehuurd van Stichting Behoud Monumenten Brabant. Beide besturen vormen een personele unie, hetgeen inhoudt dat ze dezelfde bestuursleden hebben. Ook hebben ze dezelfde directeur in de persoon van drs. H.H.V.M. Maas.

Stichting Monumentenhuis Brabant is gehuisvest aan Markt 9 te Geertruidenberg.

Het bestuur van Stichting Monumentenhuis Brabant bestond in 2013 uit:

- voorzitter: de heer W.J.A. Raaphorst
- secretaris: de heer A.M.T. Naterop
- penningmeester: mevrouw drs. Y. Schram,
- bestuursleden: de heer G.A.A.J. Janssen, vicevoorzitter
de heer mr. A.H.P.G. van de Kerkhof
de heer J.L.W. van Dijk.

Tijdens de bestuursvergadering van 13 december 2013 is afscheid genomen van mevr. Y Schram. Vanaf 1999 maakt zij deel uit van het bestuur in de functie van penningmeester. Met veel betrokkenheid en inzet heeft zij hier invulling aan gegeven.

3. Steunpunttaken

De activiteiten van Stichting Monumentenhuis Brabant zijn erop gericht gemeenten op non-profitbasis te adviseren en te ondersteunen bij de uitvoering van de gemeentelijke monumentenzorgtaak. Een andere doelstelling is om gemeenten te professionaliseren teneinde de kwaliteit en de effectiviteit van de monumentenzorg te verbeteren.

3.1 Ontwikkelingen: monumentenzorg onder druk

Was er al een duidelijke ondersteuningsbehoefte bij gemeenten, ten gevolge van de economische crisis is de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg nog verder onder druk gekomen en is er feitelijk nog meer te doen. Hieronder een greep de dagelijkse praktijk:

- Flinkke bezuinigingen op de ambtelijke inzet voor monumenten. Dit leidt tot ontslag van monumentenambtenaren, tot het niet meer opvullen van vacatures, tot het verplaatsen van monumentenambtenaren naar andere taakvelden. Er zijn al Brabantse gemeenten waar geen monumentenambtenaar meer is (alleen nog maar een aanspreekpunt voor vergunningverlening).
- Het ontwikkelen van nieuw beleid is in bijna alle gemeenten stilgevallen, terwijl de noodzaak daartoe wel aanwezig is. In dit verband kan onder meer verwezen worden naar de problematiek van de leegkomende kerkgebouwen. De meeste gemeenten houden zich daarvan (nog) afzijdig, terwijl een actieve opstelling juist gewenst is.
- Bestaand uitvoeringsbeleid wordt bijgesteld, zoals:
 - het schrappen of temporiseren van vervolgfasen;
 - projecten (bijvoorbeeld het actualiseren van de gemeentelijke monumentenlijst) worden helemaal stilgezet;
 - subsidieregelingen voor gemeentelijke monumenten worden verminderd, of afgeschaft;
 - gemeentelijke monumentenlijsten worden verkleind, dan wel wordt overwogen ze helemaal in te trekken.
- In meerdere gemeenten voldoen de gemeentelijke monumentencommissies, in kwalitatieve en kwantitatieve zin, niet aan de gestelde eisen (zie artikel 15 van de Monumentenwet).
- Wijzigingsplannen voor monumenten worden niet meer voorgelegd aan de monumentencommissie, maar worden ambtelijk afgehandeld.
- Toezicht op de uitvoering van restauratieplannen wordt meer en meer een zorgenkind.

Anderzijds wordt er nu, als uitvloeisel van het MoMo-beleid, nog meer van gemeenten verwacht. In een aantal wetswijzigingen heeft dit een vertaling gekregen:

- ❖ vanaf 1 januari 2012 geldt de algemene maatregel van bestuur die het vergunningvrij wijzigen van rijksmonumenten en het vergunningvrij bouwen in beschermde gezichten regelt. Vergunningverlening is een aangelegenheid van gemeenten. Het Monumentenhuis heeft echter diverse malen signalen ontvangen dat veel gemeenten moeite hebben om op een goede manier om te gaan met het monumentenaspect.
- ❖ Vanaf 1 januari 2012 geldt de wijziging van het *Besluit ruimtelijke ordening*, waarin is bepaald dat bij het maken van bestemmingsplannen vroegtijdig rekening moet worden gehouden met cultuurhistorie en dat cultuurhistorie in het afwegingsproces moet worden betrokken. De positionering van monumentenzorg binnen de gemeentelijke organisatie laat in veel gemeenten te wensen over, waardoor de belangen van cultuurhistorie onvoldoende worden meegenomen én meegewogen. Tijdens de op 10

oktober 2013 gehouden cursus “Actualiteiten & Ontwikkelingen binnen de Monumentenzorg” bleek dat het in veel gemeenten schort aan een goede interactie tussen monumentenzorg en de afdeling R.O.

Een andere belangrijke pijler binnen het huidige erfgoedbeleid, zowel bij Rijk als provincie, is herbestemming van monumentaal erfgoed. De meeste Brabantse gemeenten hebben hier echter nauwelijks of geen ervaring mee, terwijl herbestemming wel degelijk om actieve ambtelijke inbreng en sturing vraagt.

Een groot probleemgebied in het Brabantse is de herbestemming van religieus erfgoed. De inzet van Stichting Monumentenhuis Brabant is er met name op gericht om op lokaal niveau, samen met de kerkgenootschappen, een (pro)actief beleid te ontwikkelen

De noodzaak van een ondersteuningsstructuur ten behoeve van de gemeentelijke monumentenzorg en archeologie is dus onmiskenbaar. De nieuw gemaakte bestuurlijke afspraken tussen de minister van OCW en het IPO in december 2012 over de continuering van subsidieverstrekking aan de provinciale Steunpunten monumentenzorg bevestigen dit feitelijk ook. De Erfgoedinspectie gaat nog verder door in haar laatste onderzoeksrapport "*Erfgoed in goede handen?*" (februari 2013) de aanbeveling op te nemen de provinciale Steunpunten monumentenzorg te versterken en te optimaliseren.

3.2 Producten en diensten

De ondersteuningsstructuur van Stichting Monumentenhuis Brabant is deels reactief, hetgeen verband houdt met de concrete ondersteuningsbehoefte van gemeenten. Men wil hulp vanwege een concrete vraag en/of probleem bij de uitvoering van de gemeentelijke monumentenzorgtaak. Die hulpvraag houdt nauw verband met een gebrek aan kennis, expertise en/of tijd bij veel monumentambtenaren.

3.2.1 Eerstelijns ondersteuning gemeenten

Om gemeenten op een directe wijze hulp te bieden naar aanleiding van vragen en problemen bij de uitvoering van de gemeentelijke monumentenzorgtaak heeft Stichting Monumentenhuis Brabant een eerstelijns ondersteuning geboden, bestaande uit:

- a) een gratis helpdesk voor gemeenten;
- b) een gratis spreekuur / consult op locatie.

Daarmee werden:

- gemeenten die tegen knelpunten aanliepen geholpen bij de dagelijkse uitvoeringspraktijk. Dit gebeurde door middel van informatieverstrekking en het verstrekken van adviezen;
- de kwaliteit van de gemeentelijke monumentenzorg verbeterd.

3.2.1.a Helpdesk

In 2013 hebben 54 van de 67 gemeenten gebruikgemaakt van de helpdesk. Dit is een bereik van 80,6%. Het aantal adviezen bedroeg ca. 480. Zowel het aantal gemeenten als het aantal vragen is daarmee wat gestegen ten opzichte van het jaar daarvoor. Mogelijk houdt dit verband met het feit dat portefeuillehouders – in het jaar voor de gemeenteraadsverkiezingen – toch nog snel een aantal zaken op het gebied van de monumentenzorg in gang hebben willen zetten. Dit resulteerde in vragen aan ambtenaren, die hierover vervolgens contact zochten met het Monumentenhuis.

De vermindering van ambtelijke inzet voor monumentenzorg is merkbaar. Behoorlijk wat ambtenaren blijken niet erg goed op de hoogte te zijn van nieuwe ontwikkelingen binnen de monumentenzorg. De versnippering van de monumentenzorg binnen de gemeentelijke monumentenzorg zet zich ook door. Waar eerst een ambtenaar Monumentenzorg was, die een totaalbeeld had van wat zich allemaal afspeelde, zijn er nu verschillende personen binnen de ambtelijke organisatie die allemaal een deel van het terrein "beheren". De onderlinge afstemming laat nogal eens te wensen over.

De vragen hadden betrekking op het gehele terrein van de monumentenzorg en de archeologie:

- *Vergunningentraject, restauratie, instandhouding:*
Monumentenwet 1988; wanneer zijn werkzaamheden vergunningsplichtig? Wanneer adviseren Rijk en provincie? Inschakeling gemeentelijke monumentencommissie; deskundigheid gemeentelijke monumentencommissie; vergunningentraject; vergunningsvrije werkzaamheden; wanneer korte of lange procedure? Wabo; advisering welstand; kan een gemeente optreden tegen opzettelijke verwaarlozing? Toezicht en handhaving; opstellen restauratieplan; meer jaren onderhoudsplan; kwaliteitsborging; bouwhistorisch onderzoek; allerlei bouwtechnische aspecten; kunnen monumenten afgevoerd worden vanwege slechte bouwtechnische staat? Wind- en waterdicht houden, isolatie; duurzaam restaureren; zonnepanelen op monumenten; materiaalgebruik; kleurstelling; rapport Monumentenwacht.
- *Archeologie:*
beoordeling archeologische rapporten? Wanneer vervolgonderzoek? Onafhankelijkheid archeologische bureau's; kwaliteitsborging; gemeentelijke taak en verantwoordelijkheid; onderzoeksplicht; Wet archeologische monumentenzorg; regionale samenwerking; gemeentelijke archeologiekkaart; archeologiebeleid; implementatie beleid; diepplougen; wanneer vergunningplichtig? Relatie bestemmingsplan; Wabo; inschakeling archeologische vrijwilligers en heemkundelieden; subsidiemogelijkheden; Brim-archeologie; kleine eigenaren.
- *gemeentelijk monumentenbeleid:*
actualisering monumentenlijst; intrekken lijst gemeentelijke monumenten; intrekken gemeentelijke subsidieregeling voor monumenten; gemeentelijke monumentenverordening; bouwhistorisch onderzoek; quick scan monumenten; procedure aanwijzing gemeentelijke monumentenlijst; wederopbouw; structuurvisie; draagvlakverbreding; Open Monumentendag; erfgoedtoerisme; regionale samenwerking; toezicht en handhaving bij vergunningverlening; omgevingsdiensten; gemeentelijke monumentencommissie; splitsen boerderijen in twee wooneenheden; religieus erfgoed; gemeentelijk herbestemmingsbeleid.
- *Subsidie: regelingen – voorwaarden – traject:*
Brim; periodiek instandhoudingsprogramma; subsidiabele kosten; laagrentende lening; Nationaal Restauratiefonds; Restauratiefonds-hypotheek; fiscale aftrekbaarheid; Kerken Nevenfunctie-lening; subsidieregeling Stimulering herbestemming monumenten; wind- en waterdichtregeling; subsidieregeling Cultureel Erfgoed Noord-Brabant; decentralisatie rijksmiddelen naar provincie; restauratiesubsidie provincie voor herbestemming kerkgebouwen en molens; Brim-archeologie; Brim-groene monumenten; Cultuurfonds voor Monumenten Noord-Brabant; Agenda van Brabant; grootschalige erfgoedcomplexen; Landschappen van Allure.
- *Gebiedsgerichte monumentenzorg:*
gemeentelijke cultuurhistoriekaart; provinciale CHW; MoMo; actieprogramma Erfgoed en Ruimte; wijziging BRO; provinciale Verordening Ruimte; handreiking historische landgoederen en buitenplaatsen; beschermd dorps- en stadsgezicht; monumentale

ensembles; dubbelstemming bestemmingsplan; cultuurhistorische verkenning; verankeren cultuurhistorie in bestemmingsplannen; wederopbouwgebieden; De Scheeken.

- *Herbestemming:*

leegkomende kerkgebouwen en kloosters; pilotproject Peelregio BrIE; Kerkenatelier; nevenfunctie; verruiming gebruiksmogelijkheden cultuurhistorische waardevolle boerderijen; doorontwikkeling historische buitenplaatsen; Agenda van Brabant; grootschalige erfgoedcomplexen.

De vragen werden ontvangen per e-mail, telefoon of per post. Veelal kon direct antwoord worden gegeven. Was dit niet het geval, dan werd via de back office hierin voorzien. Soms werd doorverwezen naar andere organisaties en instanties (Stichting de Brabantse Boerderij, RCE, NRF, Monumentenwacht, BrIE, Erfgoed Brabant).

De ureninzet in 2013 voor deze dienstverlening bedroeg 537 uur.

3.2.1.b Spreekuur voor gemeenten / consult op locatie

Het komt regelmatig voor dat de vragen van een gemeente te complex zijn om telefonisch af te handelen. Bijvoorbeeld als het gaat om een omvangrijke restauratie, de herbestemming van monumenten, het actualiseren van de gemeentelijke monumentenlijst, het vervaardigen van een gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart, of de herontwikkeling van een gebied met daarin monumentale waarden. Gemeenten kunnen hiervoor een afspraak maken bij het Monumentenhuis in Geertruidenberg. De invulling van het spreekuur vindt flexibel plaats. Soms is het gewenst om het spreekuur/consult op locatie gehouden, bijvoorbeeld om een object of situatie ter plaatse te bekijken. Een andere reden om te kiezen voor een persoonlijk onderhoud kan zijn dat de desbetreffende monumentambtenaar nog onervaren is.

In 2013 hebben 36 gemeenten gebruikgemaakt van het spreekuur of het consult op locatie, oftewel een bereik van 53,7%. Bij een spreekuur of bezoek komen bijna altijd meerdere zaken ter sprake, zowel beleids- en uitvoeringszaken als informatieverstrekking.

De urenbesteding in 2013 was 212 uur.

3.2.2 Professionalisering gemeenten

Teneinde de kwaliteit en effectiviteit van de gemeentelijk monumentenzorg te verbeteren bestaat er een ondersteuningsstructuur voor kennisontwikkeling, bestaande uit:

- c) een website;
- d) een gratis nieuwsbrief;
- e) scholingsbijeenkomsten en cursussen voor gemeenteamttenaren;

Daarmee is:

- het kennisniveau van ambtenaren monumentenzorg en RO verbeterd;
- een bijdrage geleverd aan de professionalisering van gemeenten op het gebied van de monumentenzorg;
- de kwaliteit van de gemeentelijke monumentenzorg verbeterd.

3.2.2.c Website

Het belang van een goede website is onmiskenbaar. Het is algemeen ingeburgerd dat via Google op zoek wordt gegaan naar informatie en antwoorden op vragen. Het actueel houden en verbeteren van de website is dan ook een 'must'.

De website van Stichting Monumentenhuis Brabant telt een groot aantal bezoekers. Het gemiddelde aantal bezoekers per maand is 2.583 tegenover 2.306 in 2012. Het aantal 'hits' is ruim 236.000 per jaar (in 2012: ruim 230.000 per jaar).

De ureninzet in 2013 was 188 uur.

3.2.2.d Nieuwsbrieven en digitale specials

Behalve via een actuele website, heeft informatievoorziening over monumenten en archeologie via een eigen nieuwsbrief en digitale specials plaatsgevonden. In de nieuwsbrieven wordt allerlei nuttige informatie verstrekt over ontwikkelingen binnen de monumentenzorg, gewijzigde wet- en regelgeving, lopende projecten en initiatieven e.d. Het bereik van de nieuwsbrief naar gemeenten is 100%.

In 2013 is de nieuwsbrief 4 x verschenen. De nieuwsbrieven zijn gestuurd aan alle portefeuillehouders Monumentenzorg, ambtenaren Monumentenzorg en R.O. Ook betrokkenen in het veld, waaronder de heemkundeverenigingen in onze provincie, hebben de nieuwsbrief ontvangen. De oplage is 450 exemplaren.

Vanwege de actualiteit is het soms nodig om snel informatie naar monumentenambtenaren te sturen. Daarnaast zijn er onderwerpen die om uitvoerige info/ uitleg vragen. Daarom wordt gebruikgemaakt van digitale 'specials'. In 2013 zijn er zeven digitale specials verstuurd. De thema's betroffen: afweging archeologisch belang bij RO-processen. hoe om te gaan met Besluit ruimtelijke ordening in relatie tot cultuurhistorie, brochure archeologische monumenten, leegkomende kerkgebouwen, provinciale Subsidieregeling Cultureel Erfgoed (nieuwe versie), provinciale subsidieregeling voor rijksmonumenten, subsidieregeling rijk voor haalbaarheidsonderzoek, subsidieregeling rijk voor wind- en waterdicht houden,

De urenbesteding in 2013 voor de nieuwsbrieven en digitale specials was 194 uur.

3.2.2.e Scholingsbijeenkomsten en cursussen voor gemeenteambtenaren

In 2013 zijn er twee scholingsbijeenkomsten en cursussen (mede) georganiseerd. De geplande cursusbijeenkomst op 10 december 2013 over het ontwikkelen van herbestemmingsbeleid monumentaal erfgoed is uiteindelijk afgelast, omdat diverse ambtenaren aangaven vanwege drukke werkzaamheden aan het eind van het jaar geen ruimte te hebben om cursusactiviteiten te bezoeken. De datum is verschoven naar 8 april 2014.

In 2013 hebben de volgende cursussen en scholingsbijeenkomsten 2013 plaatsgevonden:

- a) 'Archeologie voor gemeenten': 19 juni 2013 in Geertruidenberg.
Aantal aanwezigen: 22 ; deelnemende gemeenten 15.
Op de vraag of de cursus aan het doel heeft beantwoord was de respons: geheel 17%,; grotendeels 50%, redelijke mate 28%, gedeeltelijk 5%.
- b) cursus 'Actualiteiten en Ontwikkelingen in de monumentenzorg' in samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds: 10 oktober 2013 te Gemert.
Door het Monumentenhuis werd in het ochtendprogramma een inhoudelijke bijdrage geleverd tijdens de kenniscarrousel (over waardenstellend onderzoek); 's middags werd een presentatie verzorgd over de problematiek van leegstaande boerderijen en aandachtspunten bij herbestemming van ruraal erfgoed.
Het aantal aanwezigen bedroeg 40, waarvan 19 ambtenaren van 14 verschillende gemeenten.
Het waarderingscijfer voor deze cursus was 7,94.

Verder heeft het Monumentenhuis nieuwe ambtenaren monumentenzorg "geschoold". Dit vond plaats via één op één gesprekken. Aan de ambtenaren van Boxtel, Gemert-Bakel, Deurne, Hilvarenbeek, Uden en Oirschot werd uitleg gegeven over onder meer de Monumentenwet 1988, MoMo, het provinciale monumentenbeleid, ontwikkelingen en speerpunten binnen de monumentenzorg (gebiedsgerichte monumentenzorg, herbestemming), het belang van een goede afstemming met RO.

De in 2013 gepleegde ureninzet voor scholingsbijeenkomsten en cursussen was 214,5 uur. Vanwege het afgelasten van de cursusbijeenkomst op 10 december 2013, is de ureninzet minder dan begroot (225 uur).

3.2.3 Activering gemeentelijk monumentenbeleid

Pijlers van het nieuwe monumentenbeleid, zowel van Rijk als provincie, zijn gebiedsgerichte monumentenzorg en herbestemming. Voor de meeste Brabantse (monument)ambtenaren zijn dit nog vrij onbekende terreinen en is er weinig ervaring. In het verlengde van Rijk en provincie heeft Stichting Monumentenhuis Brabant daarom gebiedsgerichte monumentenzorg en herbestemming tot speerpunten van haar activiteitenplan voor de jaren 2012-2015 benoemd. Op een proactieve wijze en vanuit een brede benadering is hier in 2013 invulling aan gegeven.

Daarmee is:

- een positieve bijdrage geleverd aan de kennisontwikkeling bij gemeenten op het gebied van culturele planologie en herbestemming;
- een impuls gegeven aan de inbedding van gebiedsgerichte monumentenzorg binnen de gemeentelijke planontwikkeling;
- een bijdrage geleverd aan de herbestemmingsopgave van monumentale en cultuurhistorisch waardevolle objecten en complexen.

3.2.3.f Activering gemeenten m.b.t. gebiedsgerichte monumentenzorg en herbestemming

Dit vond plaats in combinatie met de inzet van andere ondersteuningsactiviteiten, zoals digitale nieuwsbrieven, artikelen op de website, bezoek op locatie e.d.

Verder werden er tal van concrete activiteiten naar gemeenten toe ondernomen, waaronder:

- ondersteuning van de gemeenten Woensdrecht, Steenberg, Halderberge, Moerdijk, Bernheze en Hilvarenbeek bij het opstellen van een gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart;
- informatieverstrekking en advisering over doorontwikkeling van historische buitenplaatsen en landgoederen met eigenaren (De Utrecht, De Berkt, De Denneboom, Velder, Brabantse Wal) en gemeenten (Hilvarenbeek, Reusel-de Mierden, Bernheze, Schijndel, Boxtel, Woensdrecht).
- Mede ontwikkelen van een handreiking t.b.v. de doorontwikkeling van landgoederen (in samenwerking met Brabants Particulier Grondbezit en provincie Noord-Brabant);
- Uitleg over de provinciale Verordening Ruimte aan alle Brabantse gemeenten;
- Informatieverstrekking over herbestemming alle Brabantse gemeenten (67x)
- Ontwikkelen pilotproject i.s.m. met Zet over leegkomende kerkgebouwen in de Peelregio.
- Advisering inz. Wederopbouwgebied De Scheeken, aanwijzing van achttal beschermde stads- en dorpsgezichten binnen de gemeente Oss, aanwijzing archeologische monumenten in Alphen-Chaam, bescherming oude straten via bestemmingsplan (Alphen-Chaam);

- Advisering en begeleiding 'Het Leerlokaal' (onderdeel KVL-complex);
- informatieverstrekking en/of advisering m.b.t. grootschalige erfgoedcomplexen (BergOss in Oss, St. Louis e.o. in Halderberge, Dongecentrale in Geertruidenberg) en de Zuiderwaterlinie;
- Informatieverstrekking en advisering over verruiming gebruiksmogelijkheden/ herbestemming van cultuurhistorisch waardevolle boerderijen (9x).

De ureninzet in 2013 was 436 uur.

3.2.4 Platform van afstemming en overleg

Teneinde de kwaliteit en de effectiviteit van de monumentenzorg in casu het bevorderen van gedegen restauratieplannen is het zogenoemde Planoverleg opgericht. Hieraan wordt deelgenomen door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de provincie Noord-Brabant en Stichting Monumentenhuis Brabant. Onze organisatie vervult de rol van voorzitter, secretaris en gastheer. Daarnaast wordt via de deelname van de eigen architectuurhistorica ook een inhoudelijke bijdrage aan het overleg geleverd. Ook de intake van de gemeenten die zich voor het Planoverleg melden wordt door Stichting Monumentenhuis Brabant geregeld.

Aan het Planoverleg nemen regelmatig ook gemeenten, architecten, monumenteigenaren en leden van gemeentelijke monumentencommissies deel.

3.2.4.g Planoverleg

Het Planoverleg richt zich hoofdzakelijk op ingrijpende restauratieplannen, waarbij het de insteek is om deze plannen zoveel mogelijk in het voortraject te bespreken. Het blijkt namelijk dat gemeenten en monumenteigenaren hier het meest behoefte aan hebben. Zeker voor complexe restauratie- en ontwikkelingsplannen is het van belang dat betrokkenen vroegtijdig een preadvies ontvangen, zodat de kwaliteit van het plan – indien dit nodig is – kan worden verbeterd (aanreiken tips e.d.). Voordeel is tevens dat het vergunningetraject veelal sneller doorlopen kan worden, hetgeen ook gunstig is voor de kosten.

In 2013 kwam het Planoverleg 9 x bijeen. Er werden 46 plannen voor 19 gemeenten besproken. De ureninzet in 2013 was 274,5 uur.

3.2.5 Onderzoek uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg

Zorgelijke geluiden over het functioneren en de gewenste kwaliteit van gemeentelijke monumentencommissies bij onder andere de Erfgoedinspectie, het ministerie van OCW en de Bond Heemschut, dit in combinatie met de eigen bevindingen, waren aanleiding om in samenspraak met de provincie een opzet te maken voor een nader onderzoek naar de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg. De insteek hierbij was om gemeenten niet te gaan kapittelen, maar de onderzoeksresultaten op een positieve manier in te zetten en samen op zoek te gaan naar mogelijkheden en kansen om de kwaliteit van de integrale monumentenzorg te verbeteren.

Het inventariserend onderzoek onder alle Brabantse gemeenten naar het functioneren van de uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg was voorzien voor 2013 met een totale ureninzet van 212 uur. Het vervolg van de activiteiten i.c. het activeren van de gemeenten was gepland voor 2014.

Na het nodige afstemmingsoverleg met onder andere de provincie heeft het Monumentenhuis een concept-enquête opgesteld. Korte tijd later werden er vraagtekens gezet of het wel zinvol

is het onderzoek door te zetten. Een aantal andere organisaties (Nationaal restauratiefonds, Bond Heemschut, ministerie van OCW) bleek immers ook voornemens te zijn een onderzoek te houden onder monumentambtenaren over de gang van zaken binnen de gemeentelijke monumentenzorg.

Om te voorkomen dat er een “onderzoekdruk” gaat ontstaan, met als effect dat de respons van monumentambtenaren achterblijft, is in goed overleg met de provincie besloten om het al in gang gezette onderzoek naar de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg niet verder door te zetten. De concept-enquête zal nu als input worden gebruikt voor het in 2014 uit te voeren tevredenheids- en wensenonderzoek.

De ureninzet voor het project “Uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg” is 78 uur geweest. Dat betekent dat er een onderbesteding is (€ 9.648,-). Met de provincie is overeengekomen dat de niet benutte gelden voor een deel zullen worden ingezet voor het tevredenheids- en wensenonderzoek en het opstellen van een nieuw meerjarenplan voor de periode 2016-2019 (€ 7.254,-). Daartoe wordt een bestemmingsreserve gevormd. Het resterende deel (€ 2.394,-) wordt gebruikt voor het verhogen van de egalisatiereserve via toevoeging van het resultaat over 2013.

4. Bereik dienstverlening Monumentenhuis Brabant

De activiteiten, die voortvloeien uit de taakstelling van Stichting Monumentenhuis Brabant, beogen het ondersteunen en professionaliseren van de Brabantse gemeenten teneinde de kwaliteit en effectiviteit van het monumentenbeleid te verbeteren. De activiteiten van de stichting zijn hier helemaal op gericht.

In het meerjarenplan 2012-2015 is een uitwerking gemaakt van het dienstenaanbod, alsook is een prognose gemaakt van het bereik van de dienstverlening.

In onderstaand overzicht zijn de scores voor 2013 opgenomen wat betreft het bereik van de dienstverlening van Stichting Monumentenhuis Brabant, waarbij een vergelijking is gemaakt met 2012. Het bereik is gemeten aan de hand van evaluatieformulieren, digitaal gegevensbeheer en registratie door Stichting Monumentenhuis Brabant.

Diensten	Bereik 2012	Bereik 2013
Helpdesk	73,1%	80,6%
spreekuur / consult op locatie	58,2%	53,7%
Website	2306 bezoekers per maand Aantal hits: 230.000	2583 bezoekers per maand Aantal hits: 236.000
Nieuwsbrieven en digitale specials	100%	100%
Scholingsbijeenkomsten en cursussen	48 gemeenten (71,6%)	35 gemeenten (52,2%)
Activering gemeenten m.b.t. a) gebiedsgericht werken b) herbestemming	39 gemeenten = 58,2% 26 gemeenten = 38,9%	22 gemeenten (32,8%) 67 gemeenten (100%)
Planoverleg	21 gemeenten (=31,3%) 34 plannen	19 gemeenten (26,4%) 46 plannen

De klanttevredenheid is in 2013 niet onderzocht. Met de provincie zijn afspraken gemaakt om in 2014 weer een tevredenheids- en wensenonderzoek uit te voeren.

5. Betekenis en effect activiteiten Monumentenhuis Brabant

Bond Heemschut heeft in december 2013 de resultaten van de Grote Monumenten GemeenteTest gepubliceerd. Ten opzichte van andere provincies doen de gemeenten in Noord-Brabant het nog behoorlijk goed. Als verklaring hiervoor noemt Bond Heemschut de goede infrastructuur en de actieve ondersteuning die door Monumentenhuis Brabant wordt geboden.

Deze bevindingen van een onafhankelijke partij doen ons vanzelfsprekend goed. De activiteiten van het Monumentenhuis Brabant bewijzen hun nut en zijn betekenisvol voor de kwaliteit van de gemeentelijke monumentenzorg.

Door het Nationaal Restauratiefonds is in 2013 een landelijk onderzoek gehouden onder de ambtenaren monumentenzorg met als doel inzicht te krijgen in hoe gemeenten omgaan met monumenten en ontwikkelingen op het gebied van monumentenzorg bij gemeenten. Op de vraag "kunt u de drie belangrijkste partijen in uw netwerk noemen?" scoorde het Monumentenhuis het hoogste met een percentage van 57% . De ondersteuningsactiviteiten van het Monumentenhuis sorteren dus effect; ze voorzien in een behoefte en worden als nuttig ervaren.

6. Ureninzet 2013

Taken	Begroot 2013	Werkelijk 2013	Vershil
<i>Eerstelijns ondersteuning</i>			
a) Helpdesk gemeenten	544	537	- 7
b) Spreekuur / consultgemeenten	217	212	- 5
<i>Professionalisering gemeenten</i>			
c) Website	190	188	- 2
- Kosten hosting, opmaak e.d.:			
d) Nieuwsbrieven en digitale specials	190	194	4
- Kosten opmaak, papier, porto:			
e) Scholingsbijeenkomsten en cursussen	244	214,5	- 29,5
- Kosten huur locatie / verbruik:			
<i>Activering gem. monumentenbeleid</i>			
f) Activering gemeenten m.b.t. gebiedsgerichte monumentenzorg en herbestemming	434	436	2
<i>Platform van afstemming en overleg</i>			
g) Planoverleg	271	274,5	3,5
<i>Onderzoek, activering en ondersteuning uitvoeringspraktijk gem. mon.zorg</i>			
h) Inventariserend onderzoek	212	78	- 134
Totaal	2.302	2.134	- 168

De indirecte uren zijn verdisconteerd in de ureninzet. Hierbij is uitgegaan van de methodiek, zoals vermeld in het meerjarenplan 2012-2015.

Ten opzichte van de begroting zijn er enkele afwijkingen, die nadere toelichting behoeven:

- De lagere ureninzet voor scholingsbijeenkomsten en cursussen is gelegen in het afgelasten van de cursusbijeenkomst op 10 december 2013;
- De ureninzet voor het project "Onderzoek uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg" is 134 uur lager dan begroot, hetgeen verband houdt het besluit om het onderzoek stop te zetten.

All-in uurtarief

Overeenkomstig andere jaren wordt voor de inzet van personeel een all-in uurtarief gehanteerd. Dit is eerder geaccordeerd door de Provincie Noord-Brabant. Voor 2013 is het uurtarief ongewijzigd gebleven, namelijk € 72,-. Stichting Monumentenhuis Brabant is niet BTW-plichtig. Vanwege de hantering van een all-in uurtarief is er geen kostenverdeelstaat met uitsplitsing naar personeelskosten, huisvestingskosten e.d.

7. Reserves Stichting Monumentenhuis Brabant

Per 1 januari 2013 bedroeg het eigen vermogen van Stichting Monumentenhuis Brabant € 624,-. Aan het einde van het boekjaar was dit gestegen naar € 11.286,-, waarvan € 7.254,- is voor een bestemmingsreserve.

7.1 Egalisatiereserve

Omdat het eigen vermogen van Stichting Monumentenhuis Brabant aan het eind van 2012 niet meer bedroeg dan € 624,-, is besloten de egalisatiereserve de komende jaren te vergroten.

In 2013 is een bedrag van € 4.032,- aan de egalisatiereserve toegevoegd. In de begroting 2013 was oorspronkelijk een bedrag opgenomen van € 1.606,- als toevoeging aan de egalisatiereserve. Omdat het onderzoek naar de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg is bijgesteld en er gelden onbenut blijven (zie paragraaf 3.2.5), kon de egalisatiereserve met een groter bedrag worden gevuld. Voor 2014 en 2015 is een toevoeging aan de egalisatiereserve voorzien van € 2.000,-.

Egalisatiereserve	2012	2013	Prognose 2014	Prognose 2015
Saldo 31 december	€ 624,-	€ 4.656,-	€ 6.656,-	€ 8.656,-

7.2 Bestemmingsreserve “Onderzoek uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg”

In de begroting 2013 was als ureninzet voor de post 195 uur opgenomen. Vermeerderd met wat voorzien was aan indirecte uren (17 uur) kwam het totaal van deze post uit op 212 uur. Dit komt neer op een bedrag van € 14.544,-.

De urenbesteding in 2013 voor het project “Onderzoek uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg” was 78 uur (overleg met provincie en de Bond Heemschut; opstellen enquête). Er resteert dus nog $212 - 78 = 134$ uur. In euro's uitgedrukt gaat het dan om een bedrag van € 9.648,-. Daarvan is € 2.394,- gebruikt om de egalisatiereserve aan te vullen. Het resterende bedrag € 7.254,- is overgeheveld naar de bestemmingsreserve “Onderzoek uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg”.

Daarvan wordt in 2014 een bedrag van € 2.653,- besteed aan onderzoek en informatievergaring m.b.t. de uitvoeringspraktijk van de gemeentelijke monumentenzorg. Om het dienstenpakket van Stichting Monumentenhuis Brabant zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de behoeften en wensen van de Brabantse gemeenten is het namelijk nodig om op gezette tijden zich hiervan een goed beeld te vormen. Ook is het belangrijk een goed zicht te houden op knelpunten binnen de gemeentelijke uitvoeringspraktijk. Die informatie kan worden gebruikt om de dienstverlening naar gemeenten toe gericht en efficiënter te kunnen uitvoeren, alsook vormt het de onderlegger voor het benoemen van speerpunten binnen het dienstenpakket van Stichting Monumentenhuis Brabant.

De uitkomsten van het in 2014 uitgevoerde onderzoek zullen het jaar daarop, in 2015, worden vertaald in een nieuw meerjaren plan voor de periode 2016 – 2019. Behalve het voornoemde onderzoek is het ook van belang dat een grondige omgevingsanalyse wordt gemaakt incl. een doorkijk naar samenwerkingsmogelijkheden met andere erfgoedorganisaties en provinciale steunfuncties. Hiervoor is een bedrag gereserveerd van € 4.601,-. De prognose is dat de bestemmingsreserve aan het eind van 2015 in zijn geheel zal zijn benut.

Reserve “Onderzoek uitvoeringspraktijk gemeentelijke monumentenzorg”			
Jaar:	2013	2014	2015
Beginsaldo		€ 7.254	€ 4.601
Storting	€ 7.254		
Onttrekking	-	€ 2.653	€ 4.601
Saldo per 31 december	€ 7.254	€ 4.601	0